

Лекція *13*

Дисахариди. Амінокислоти. Пептиди.

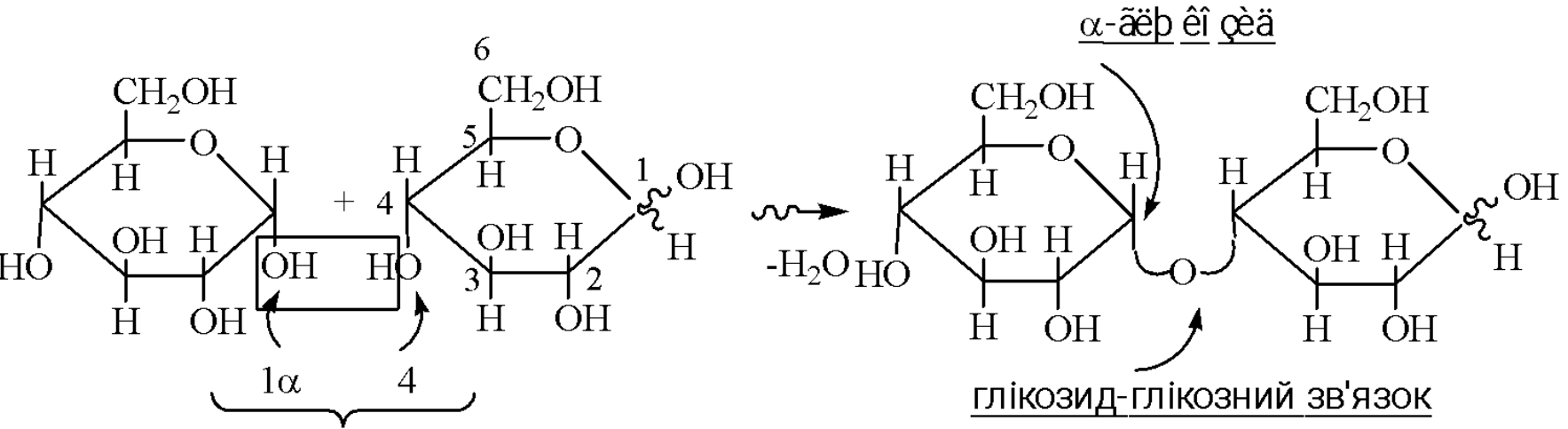
БІОЗИ

Біози (дисахариди) діляться на дві групи – **відновлюючі** і **невідновлюючі**.

Відновлюючі дисахариди – це біози, що здатні проявляти властивості відновників і при взаємодії з реактивами Фелінга і Толенса окислюються до відповідних кислот (дають реакцію срібного дзеркала). Містять в своїй структурі глікозидний гідроксил, зв'язок між монозами – **глікозид-глікозний**.

Мальтоза   *D*-глюкоза 1 α -4 *D*-глюкоза^{*}

Модель утворення дисахариду, в даному випадку мальтози:

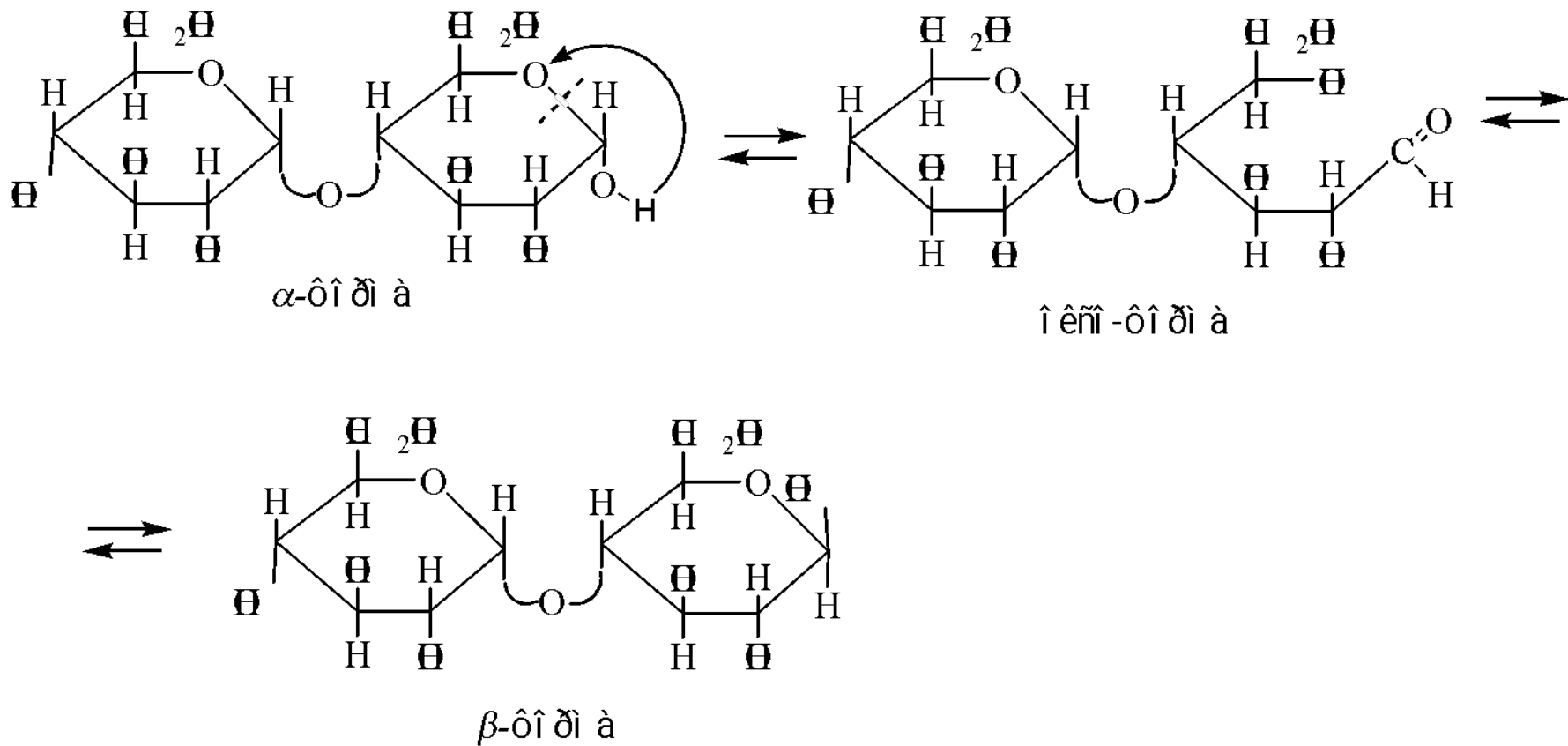

4-O-(α -*D*-глікозидний зв'язок)-*D*-глікозидний зв'язок

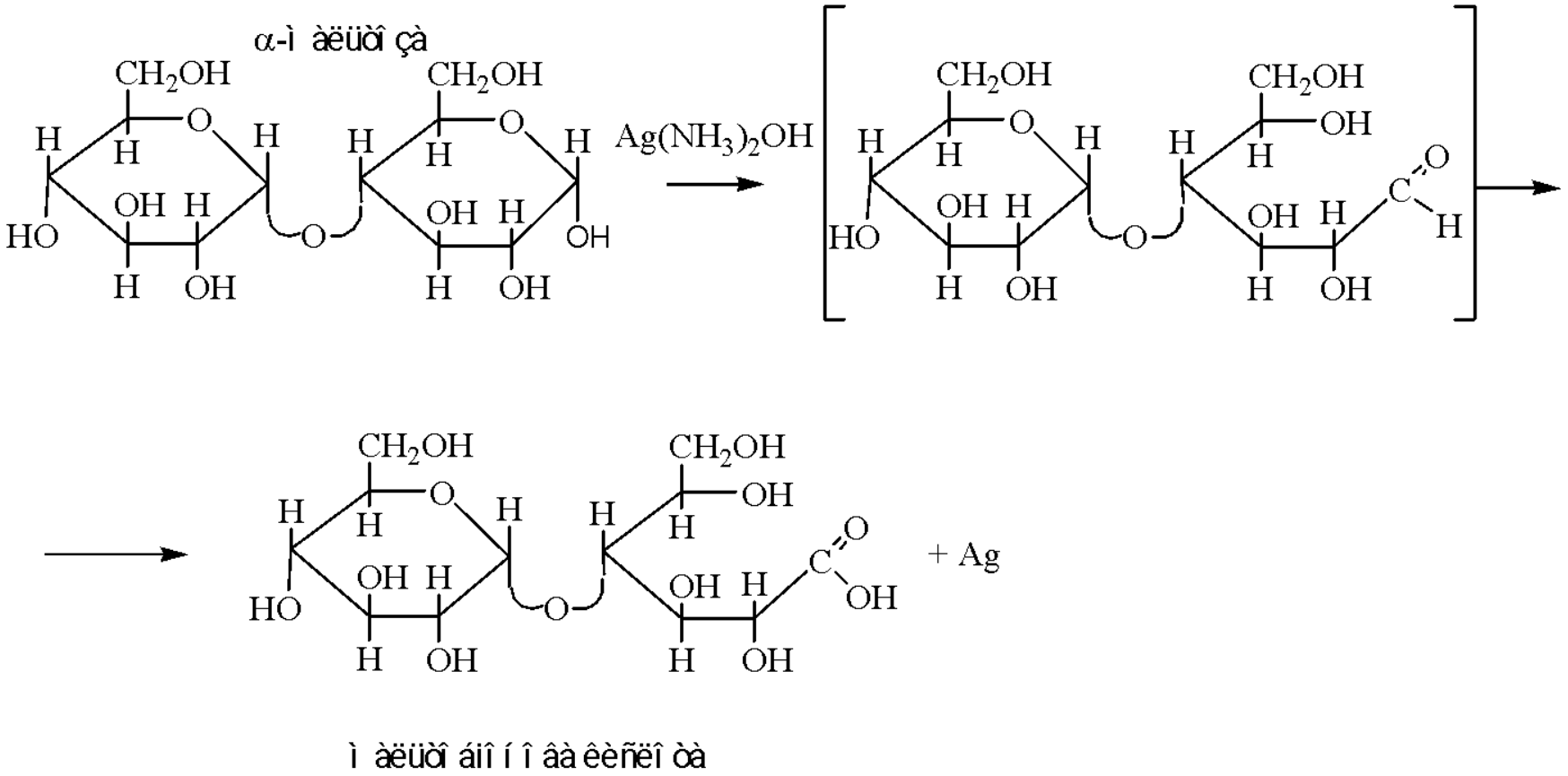
α -D-глікозидний зв'язок і 4-глікозидний зв'язок є α -D-глікозидний зв'язок і 4-глікозидний зв'язок

У всіх біозах визначається конфігурація зв'язку, притаманна бувшому глікозидному гідроксилу, в даному випадку мальтоза є α -глюкозидом. Для біохімічного розщеплення зв'язку між монозами в мальтозі необхідні специфічні ферменти такі, як α -глюкозидаза або мальтаза.

Оскільки в мальтозі міститься глікозидний гідроксил, вона здатна до цикло-ланцюгової таутомерії. Зв'язок між монозами зберігається.

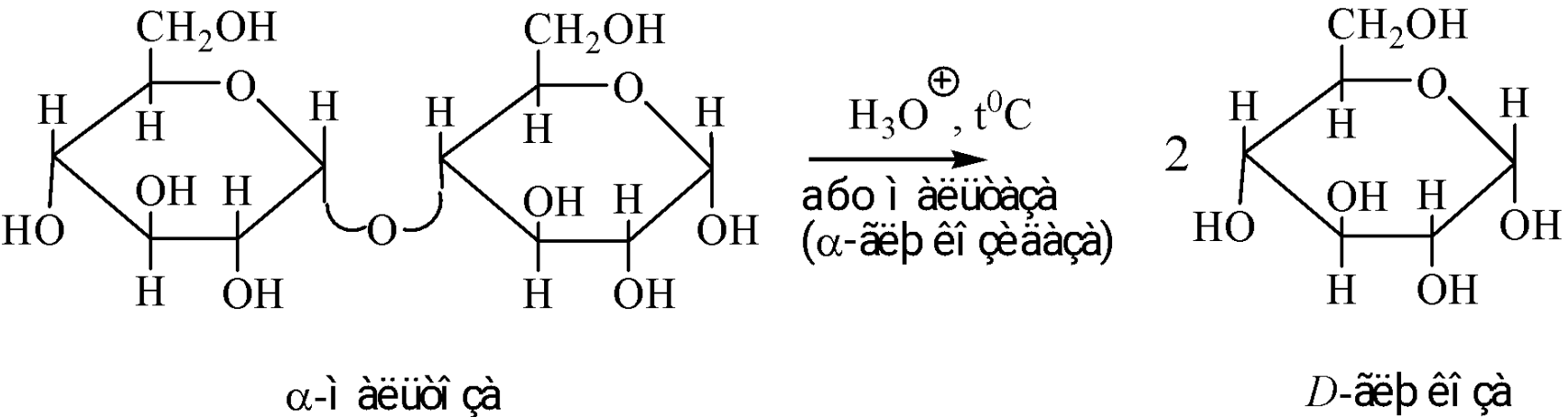

Відновлюючі властивості мальтози проявляються при окисненні $\text{Br}_2/\text{H}_2\text{O}$, реактивами Толенса и Фелінга, при цьому утворюється **мальтобіонова кислота** - ряд біонових кислот.

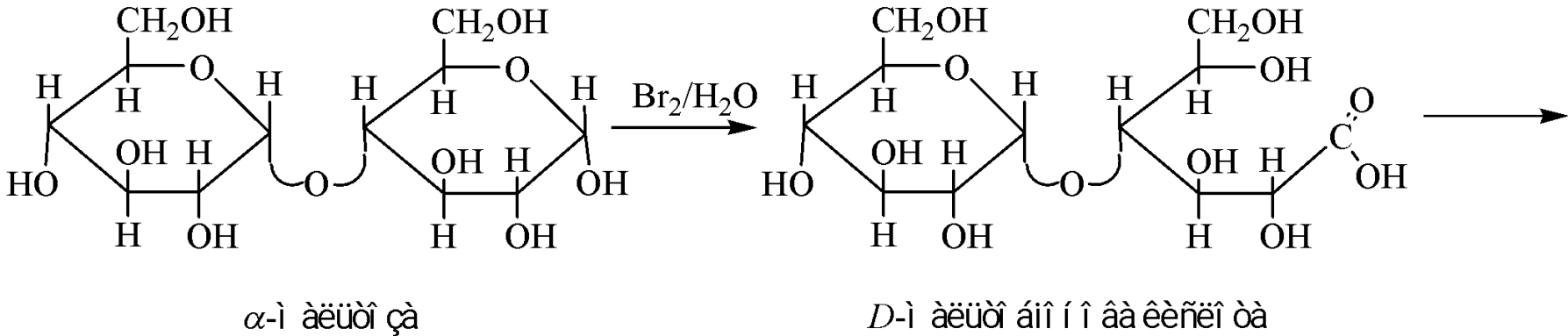

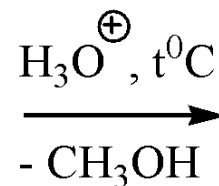
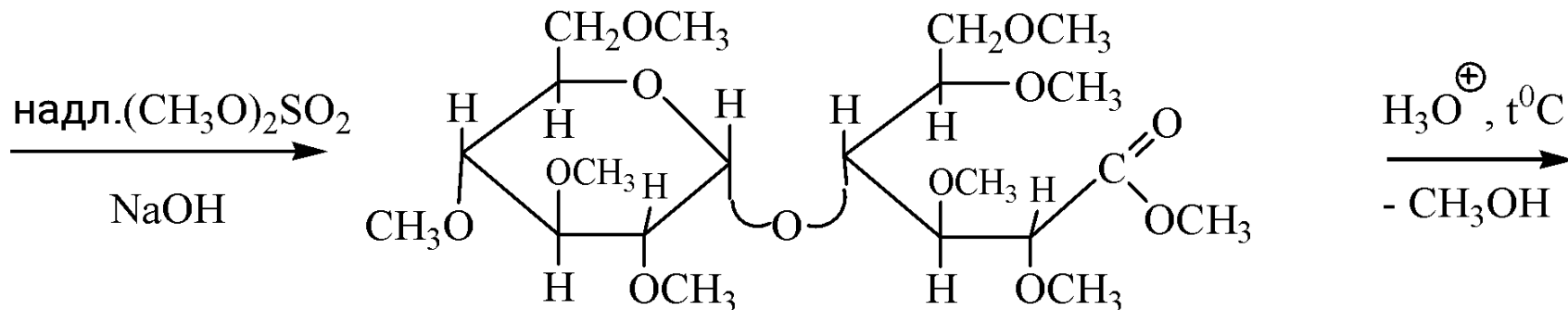
Гідроліз мальтози

Зв'язок між монозами 1,4-глікозид-глікозний розщеплюється при гідролізі в кислих умовах при нагріванні. Ферментативне розщеплення відбувається за участю специфічних ферментів.

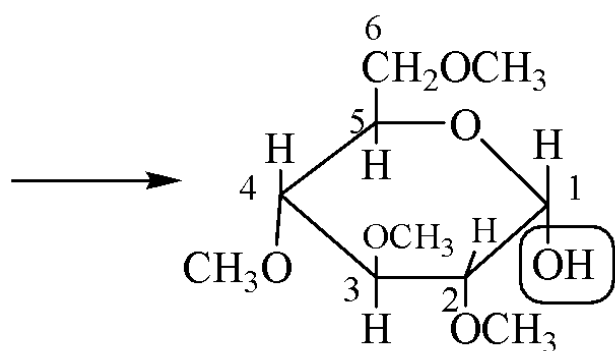

Для доказу того, що в мальтозі зв'язок між монозами 1-4, використовують наступну послідовність реакцій:

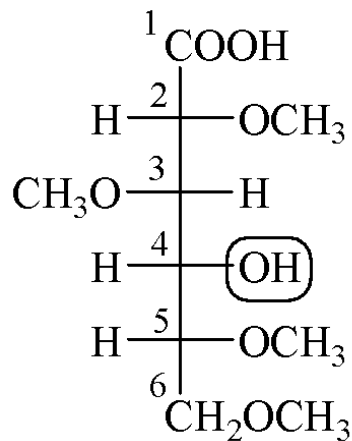

2,3,4,6-діметил-D-галактоза і 2,3,5,6-діметил-D-галактоза

+

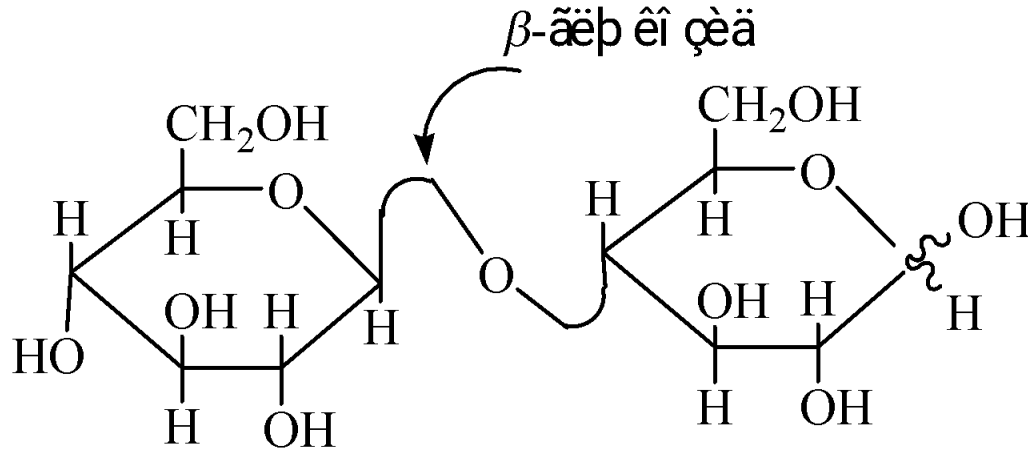
2,3,4,6-діметил-D-галактоза (А)

2,3,5,6-діметил-D-галактоза (Б)

В продуктах гідролізу гідроксил у C_1 (сполука А) і гідроксил у C_4 (сполука Б) залишились неметильованими, оскільки брали участь в утворенні зв'язку між монозами.

Целобіоза

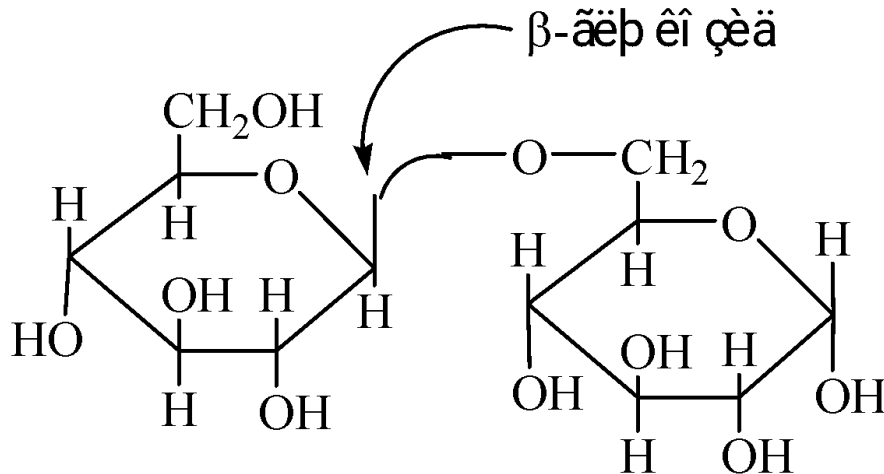
D-глюкоза 1β-4 D-глюкоза

4-Î - (β-D-глюкозидний зв'язок) - D-глюкоза

Генціобіоза

D-глюкоза 1β-6 D-глюкоза

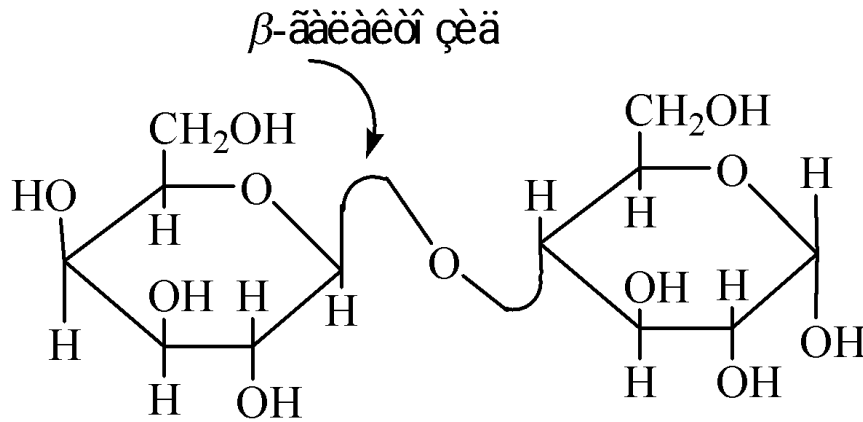

Мнемонічна формула, показує із яких моноз утворена біоза, і які гідроксильні групи беруть участь в утворенні зв'язку.

6-Î - (β-D-глюкозидний зв'язок) - D-глюкоза

Лактоза

D-галактоза 1β-4 D-глюкоза

4- $\hat{I}$ -(β -D-галактопіранозил-1- $\hat{I}$)-D-глюкопіранозид

Невідновлюючі біози

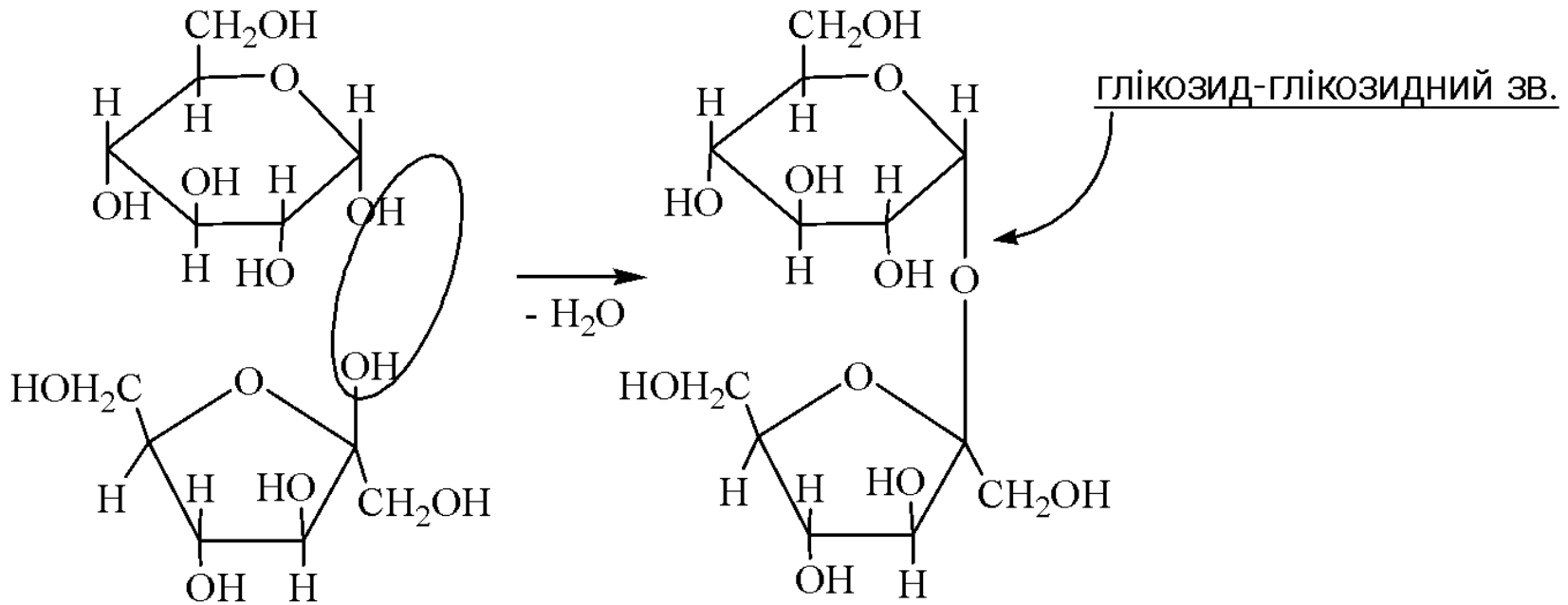
Біози цього типу не проявляють відновлюючих властивостей, не містять в своїй структурі глікозидного гідроксилу, так як зв'язок між монозами – **глікозид-глікозидний**.

Сахароза

D-глюкоза $1\alpha-2\beta$ *D*-фруктоза

Модель утворення сахарози:

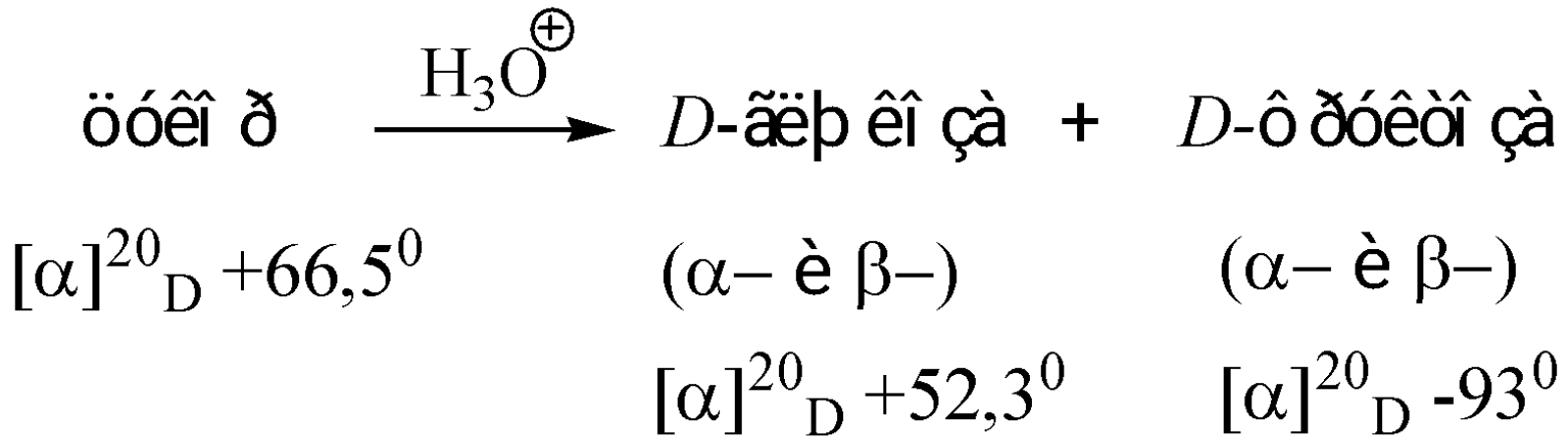

α-*D*-глюкоза і β-*D*-фруктоза
β-*D*-фруктоза і α-*D*-глюкоза

Сахароза не дає α- і β-аномерів, не реагує з реактивами Толенса и Фелінга. При додаванні води утворює розчин, при нагріванні з розбавленими мінеральними кислотами гідролізує з утворенням вихідних моноз.

Інверсія сахарози

При кислому гідролізі (+) сахарози або при дії інвертази утворюються рівні кількості D(+)-глюкози і D(-)-фруктози. При гідролізі сахарози відбувається зміна знаку кута обертання $[\alpha]$ з позитивного на негативний, тому процес називають інверсією, суміш D(+)-глюкози і D(-)-фруктози називають **інвертним цукром**.

сумарне обертання - 40,7⁰

Амінокислота – це азотовмісна карбонова кислота, тобто — це хімічна речовина, молекула якої одночасно містить аміногрупу $-\text{NH}_2$ (в деяких випадках – іміногрупу $=\text{NH}$) та карбоксильну групу $-\text{COOH}$, і вуглецевий скелет. За тим, до якого атому вуглецю приєднана аміно- (або іміно-) група, амінокислоти поділяються на α , β , γ і т. д. При цьому α -амінокислотами називаються такі, в яких карбоксильна та аміногрупа приєднані до одного і того ж атому вуглецю; β -амінокислотами – такі, де аміногрупа приєднана до атому вуглецю, сусіднього з тим, до якого приєднана карбоксильна; γ -амінокислотами – такі, де аміногрупа приєднана через один атом вуглецю від карбоксильної, і так далі.

АМІНОКИСЛОТИ

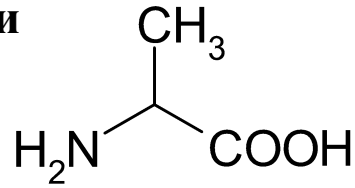
Амінокислотами називають похідні карбонових кислот, у вуглеводневому радикалі яких один або декілька атомів водню заміщені на аміногрупу.

Класифікація, номенклатура і будова амінокислот.

Класифікація.

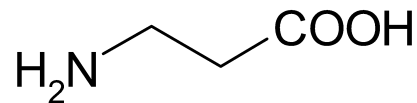
За взаємним розташуванням аміно- і карбоксильної груп:

α -амінокислоти

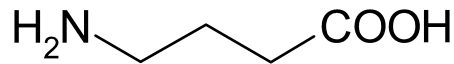
2-амінопропанова кислота; α -аланін.

β -амінокислоти

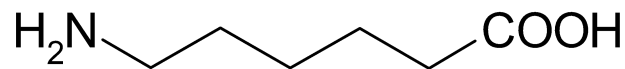
3-амінопропанова кислота; β -аланін.

γ -амінокислоти

4-амінобутанова кислота; γ -аміномасляна кислота.

ω -амінокислоти

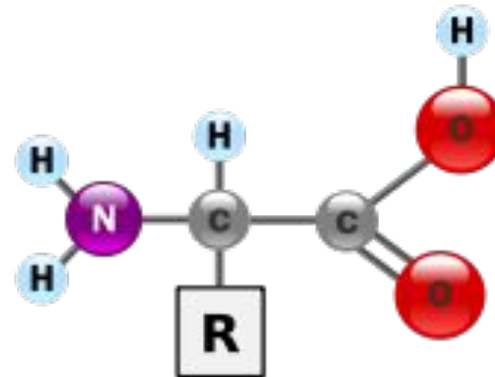
6-аміногексанова кислота; ω -амінокапронова кислота.

За природою бічного ланцюга:

Аліфатичні

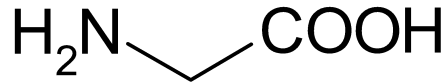
Ароматичні

Гетероциклічні

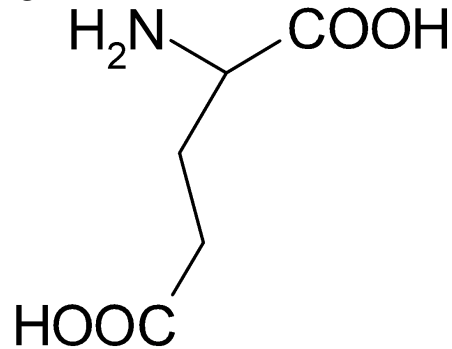
За кислотно-основними властивостями:

Нейтральні:

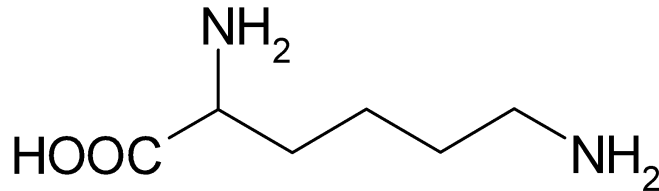
амінооцтова кислота

Кислі:

2-амінопентандіова кислота

Основні:

2,6-діаміногексанова кислота

З біохімічного погляду розрізняють 20 основних **протеїногенних, або інакше тих, що генетично кодовані, амінокислот.** Інші зачисляють до **незвичайних, або рідкісних.**

Серед них багато сполук хімічної модифікації основних амінокислот. Виділяють також групу **незамінних амінокислот, які не синтезуються в організмі людини і повинні надходити з їжею** (валін, ізолейцин, лейцин, лізин, метіонін, треонін, триптофан, фенілаланін).

Номенклатура IUPAC.

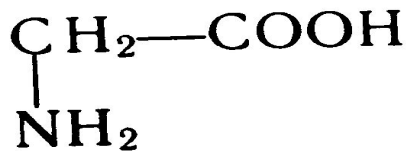
Як заміщені карбонові кислоти, тривіальні назви для кислот природного походження. Назви замісників (радикалів) суфікси –ін (ин) змінюють на –іл(ил).

$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ (\text{CH}_2)_3 \\ \\ \text{NH} \\ \\ \text{C}=\text{NH}_2 \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>Аргінін (Arg / R)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{C}=\text{O} \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>Глутамін (Gln / Q)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{C}_6\text{H}_5 \end{array}$ <p>Фенілаланін (Phe / F)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{C}_6\text{H}_4 \\ \\ \text{OH} \end{array}$ <p>Тирозін (Tyr / Y)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{C}_8\text{H}_6\text{N} \end{array}$ <p>Триптофан (Trp, W)</p>
$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ (\text{CH}_2)_4 \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>Лізин (Lys / K)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{H} \end{array}$ <p>Гліцин (Gly / G)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_3 \end{array}$ <p>Аланін (Ala / A)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{C}_4\text{H}_4\text{N}_2 \end{array}$ <p>Гістидін (His / H)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{OH} \end{array}$ <p>Серін (Ser / S)</p>
$\begin{array}{c} \text{H}_2 \\ \\ \text{C} \\ / \quad \backslash \\ \text{H}_2\text{C} \quad \text{CH}_2 \\ \quad \quad \\ \text{H}_2\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \end{array}$ <p>Пролін (Pro / P)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{COOH} \end{array}$ <p>Глутамінова кислота (Glu / E)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{COOH} \end{array}$ <p>Аспарагінова кислота (Asp / D)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{H} - \text{C} - \text{OH} \\ \\ \text{CH}_3 \end{array}$ <p>Треонін (Thr / T)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{SH} \end{array}$ <p>Цистеїн (Cys / C)</p>
$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{S} \\ \\ \text{CH}_3 \end{array}$ <p>Метонін (Met / M)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{CH} \\ / \quad \backslash \\ \text{CH}_3 \quad \text{CH}_3 \end{array}$ <p>Лейцин (Leu / L)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{C}=\text{O} \\ \\ \text{NH}_2 \end{array}$ <p>Аспарагін (Asn / N)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{HC} - \text{CH}_3 \\ \\ \text{CH}_2 \\ \\ \text{CH}_3 \end{array}$ <p>Ізолейцин (Ile / I)</p>	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H}_3\text{N}^+ - \text{C} - \text{C} \begin{array}{l} \diagup \text{O} \\ \diagdown \text{O} \end{array} \\ \\ \text{CH} \\ / \quad \backslash \\ \text{CH}_3 \quad \text{CH}_3 \end{array}$ <p>Валін (Val / V)</p>

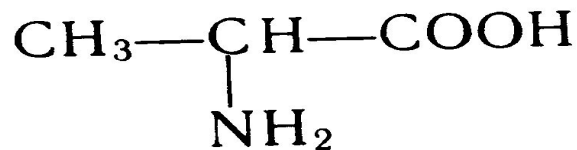
У залежності від природи вуглеводневого радикала, з яким зв'язана карбоксильна група, амінокислоти підрозділяють на аліфатичні й ароматичні. Аліфатичні амінокислоти за взаємним розміщенням аміногрупи та карбоксильної групи поділяють на α -, β -, γ -амінокислоти і т. д. Найбільш розповсюдженими в природі є α -амінокислоти, які входять до складу білків.

Номенклатура та ізомерія

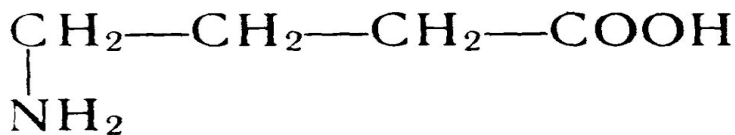
За заміниковою номенклатурою IUPAC назви амінокислот утворюють з тривіальних або систематичних назв відповідних карбонових кислот та префікса **аміно-**. У випадку тривіальних карбонових кислот для позначення положення аміногрупи застосовують букви грецького алфавіту α -, β -, γ - і т.д., при використанні систематичних назв кислот положення аміногрупи позначають цифровими локантами. Для амінокислот, які входять до складу білків, найчастіше застосовують тривіальні назви. Ароматичні амінокислоти бензольного ряду розглядають як похідні бензойної кислоти:

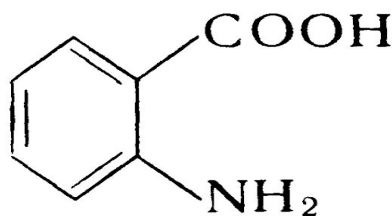
гліцин,
амінооцтова
кислота

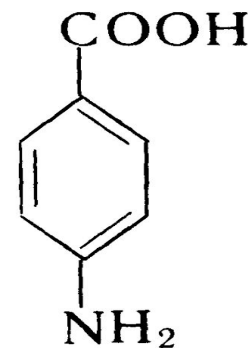
α -аланін,
 α -амінопропіонова
кислота,
2-амінопропанова кислота

γ -аміномасляна
кислота,
4-амінобутанова
кислота

антранілова кислота,
o-амінобензойна кислота,
2-амінобензойна кислота

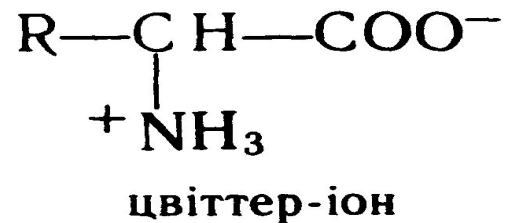
p-амінобензойна
кислота,
4-амінобензойна
кислота

Ізомерія амінокислот може бути зумовлена різною структурою вуглеводневого радикала, з котрим сполучена карбоксильна група, та різним положенням аміногрупи у вуглецевому ланцюзі (структурна ізомерія); для амінокислот, що містять асиметричний атом вуглецю, ізомерія пов'язана з різним розміщенням замісників у просторі (оптична ізомерія).

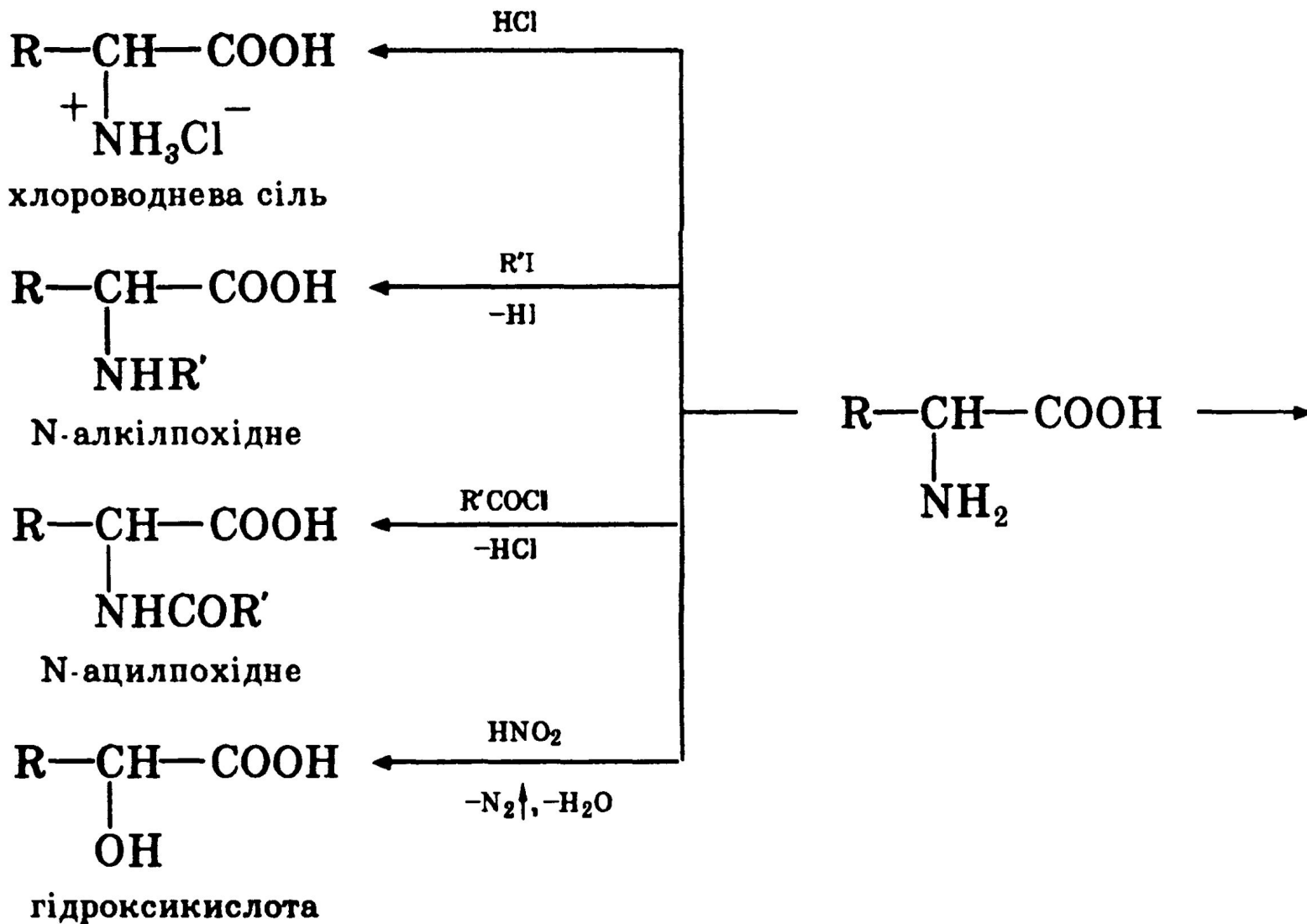
Фізичні та хімічні властивості

Амінокислоти являють собою білі кристалічні речовини з високими температурами плавлення, добре розчинні у воді. Внаслідок наявності в структурі кислотного центру (група —COOH) та основного центру (група —NH₂) амінокислоти кристалізуються з нейтральних водних розчинів у вигляді внутрішніх солей, що дістали назву біполярні іони, або цвіттер-іони:

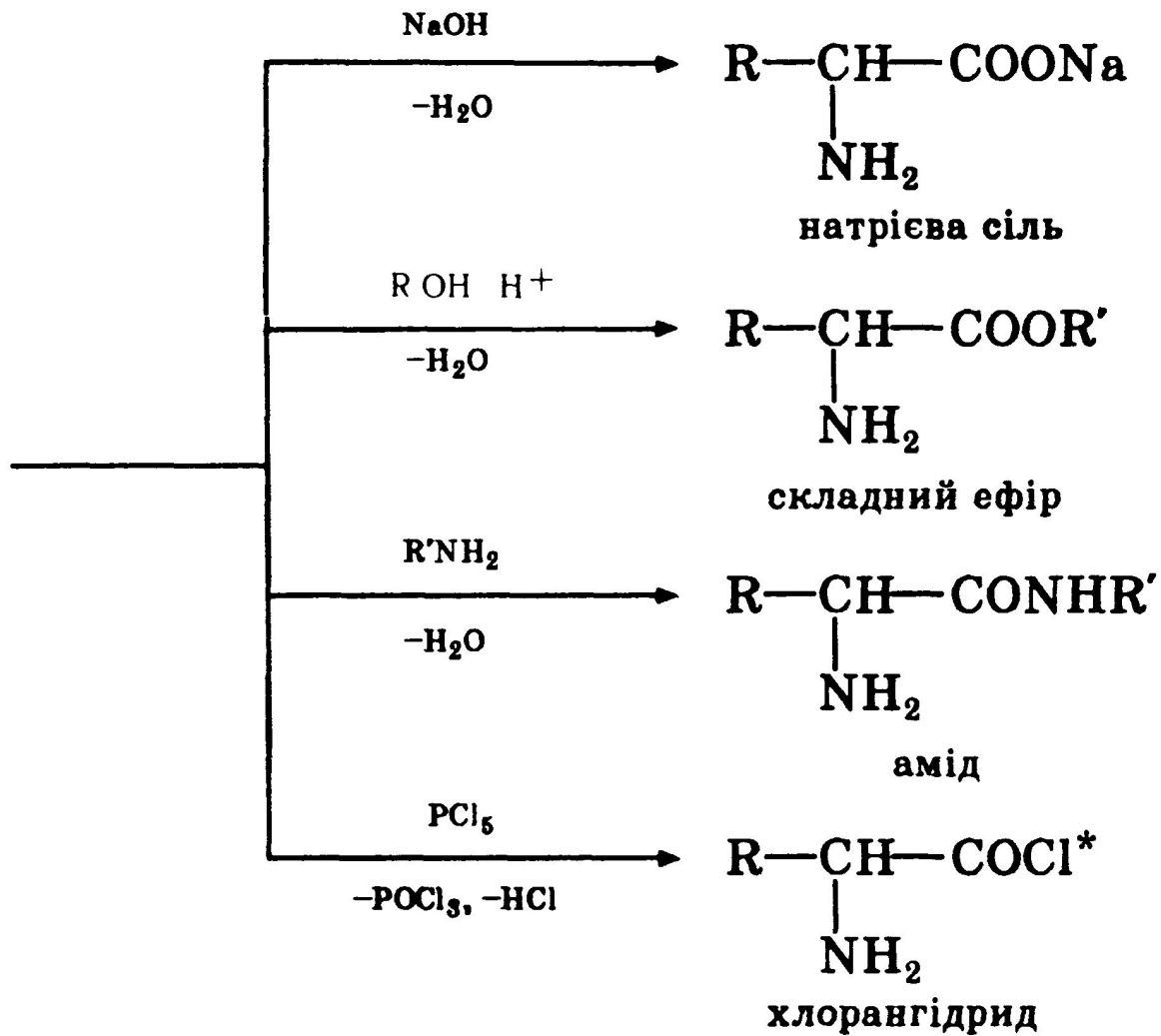

У хімічному відношенні амінокислоти виявляють властивості первинних амінів та карбонових кислот. По карбоксильній групі вони утворюють функціональні похідні карбонових кислот — солі, складні ефіри, амідни, галогенангідриди.

За участю аміногрупи амінокислоти утворюють солі з мінеральними кислотами, вступають в реакції алкілування, ацилування, реагують з азотистою кислотою, а також дають інші реакції, властиві первинним амінам. Оскільки амінокислоти утворюють солі як з мінеральними кислотами, так і з основами, вони є амфотерним речовинами.

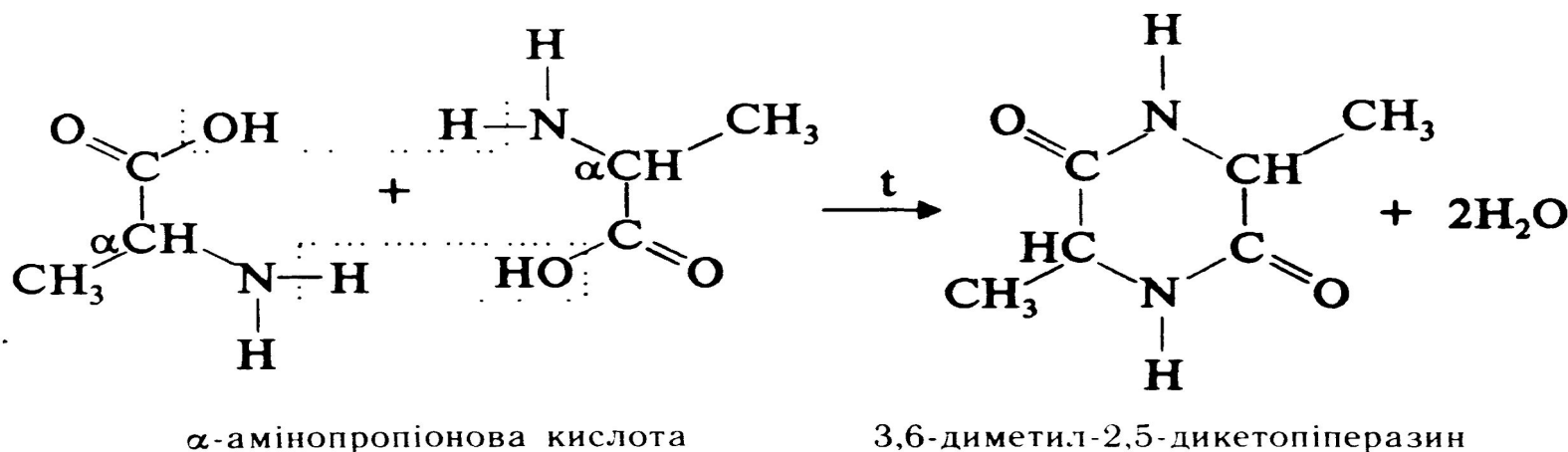
Реакції по аміногрупі

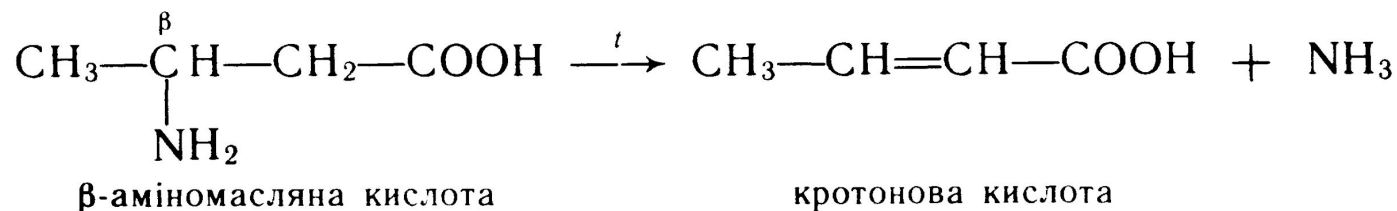
Реакції по карбоксильній групі

Разом з тим амінокислоти виявляють деякі специфічні властивості, зумовлені взаємним впливом карбоксильної і аміногруп.

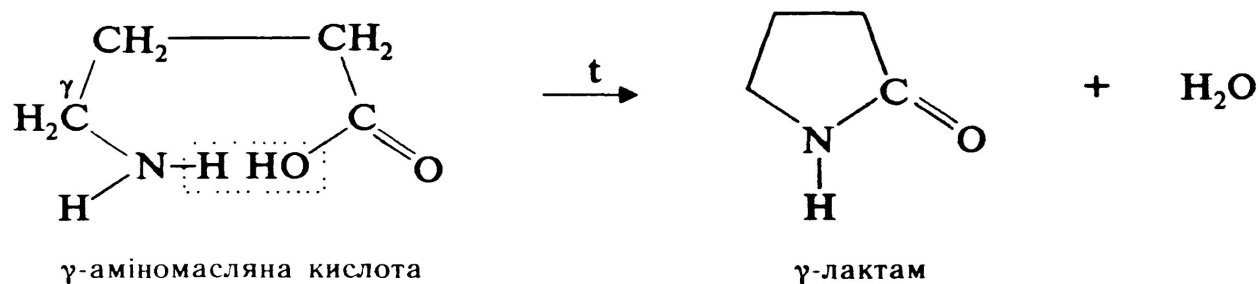
Відношення амінокислот до нагрівання. При нагріванні α -, β -, γ - та δ -амінокислот утворюються різні продукти. α -Амінокислоти при нагріванні зазнають міжмолекулярної дегідратації, утворюючи при цьому циклічний діамід – дикетопіперазин:

β -Амінокислоти при нагріванні відщеплюють молекулу аміаку, утворюючи α -, β -ненасичені кислоти:

γ - та δ -Амінокислоти при нагріванні зазнають внутрішньомолекулярної дегідратації, утворюючи циклічні аміди — лактами:

Взаємодія α -амінокислот з нінгідрином. При дії нінгідрину на α -амінокислоти утворюється барвник синьо-фіолетового кольору. Реакція проходить у дві стадії. На першій стадії під дією нінгідрину відбувається окислювальне дезамінування амінокислоти та її декарбоксилювання. На другій стадії реакції аміак, що утворився, реагує з еквімолекулярними кількостями звичайного та відновленого нінгідрину, утворюючи барвник синьо-фіолетового кольору. Нінгідринова реакція є якісною на α -амінокислоти.

